

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-376-7-9>

“HOUSEHOLD WEALTH” OF VOLHYNIAN BURGHERS DURING THE LITHUANIAN ERA

«ДОМОВІ СТАТКИ» ВОЛИНСЬКОГО МІЩАНСТВА У ЛИТОВСЬКУ ДОБУ

Tarasiuk M. Yu.

*PhD student at the Department
of History
National Technical University
of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute”
Kyiv, Ukraine*

Тарасюк М. Ю.

*аспірантка кафедри історії
факультету соціології і права
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Про інтер'єр та меблі волинського міського дому збереглося обмаль інформації. Наповнення дому здебільшого коротко називали «*статки домовыми*» [14, арк. 83, 105]. Облаштування міського дому на Волині залежало від багатьох взаємозалежних факторів: майстерності ремісників, які створювали хатне начиння; пропозицій на ринку, адже товар міг бути виготовлений як околичним ремісником, так і міським; матеріального благополуччя, яке корелювало можливі покупки; особистих вподобань господаря. Міщани купували речі здебільшого місцевого виробництва, тому що іноземні меблі коштували дорого через вартість транспортування [2, с. 181]. Загалом меблі були дерев'яними, а кухонне та дрібне начиння – керамічним, дерев'яним, із металів (мідь, олово, срібло), рідше скляним.

В українській історіографії питання умеблювання волинського будинку литовської доби поки що **не було предметом самостійного дослідження**. Це пов'язано з зародженням і набуттям популярності серед істориків напряму історії повсякденності лише в останні двадцять років, а також невисокою репрезентативністю збережених джерел. Останні зокрема змушують дослідників активно використовувати методи співставлення та порівняння під час прочитання актових матеріалів, щоб реконструювати хоча б частково будинок цієї доби. Саме тому оселя волинян описана у історіографії лише частково [9, с. 7]. Серед українських дослідників варто відзначити Н. Білоус, яка присвятила матеріальній культурі міщанства окремий розділ монографії [2]; археологів В. Чекуркова [19], М. Кучинка та О. Златогорського [4], яким вдалося описати окремі знахідки умеблювання. Незначні зауваги за опублікованими документами містяться у статті авторки [9].

Мета цього дослідження – описати перелік хатнього начиння у будинках волинського міщанства у литовську добу шляхом аналізу згадок у писемних джерелах. Оскільки кухонне начиння того часу виготовляли із кераміки, у цій роботі воно не аналізується, адже специфіка цього питання гідна бути предметом окремої самостійної розвідки. **Джерельну основу** склали записи, вміщені як в опубліковані [5; 6; 10], так і рукописні гродські та земські книги волинських міст: Луцька, Володимира та Кременця [11–18]. Задля досягнення мети дослідження, застосовувано **метод** подокументного аналізу, компаративний метод та співставлення, індукції та дедукції, метод цільного опису та узагальнення.

Основним житловим приміщенням у будинках була світлиця, яка призначалася для споживання їжі та сну. Широке застосування мали лави – для сидіння, і навіть для сну. Наприклад, після розпивання пива відвідувачі у домі луцької аптекарки використали лаву саме з цією метою [6, с. 457]. Проте це радше стихійне явище, коли ж для комфортного сну цехові ремісники виготовляли ліжка для будинків [2, с. 181]. У Луцькій замковій книзі за 1561 р. є згадка про вкрадені у міщанина Василя Лукашевича постіль із комори, що, можливо, була змінним або запасним комплектом для ліжка [6, с. 155, 220]. У вряdnика м. Хупків і його дружини пані Овсяницької була постіль, виготовлена із коленської тканини [13, арк. 224]. Заправлення ліжка вимагало й інших додаткових елементів текстилю. Серед спальної білизни в актових документах перелічуються простині, коцики та ложники [13, арк. 38; 6, с. 249, 172, 201] тобто ковдри [8, с. 509], подушки [10, с. 112]. Злодій Ян Несвицький ховав у своїй коморі крадену *«перинку подушки двѣ»* [14, арк. 71зв.].

Снідали, обідали а чи вечеряли у домі за столом. Хоча, звісно, цим призначення столів не обмежувалося. Ті ж столи використовували для канцелярських цілей [12, арк. 120]. За розміром стіл зазвичай був розрахований для можливого прийому гостей, як-от було у домі володимирського міщанина Миська Холяви [16, арк. 13зв.]. Історикиня М. Сергеева описує, що це могли бути прямокутні столи з товстими ніжками, відомі за XVI ст. [7, с. 54]. Столи були, здається, видовженими, адже, наприклад, у пана Войтеха Красовського у світлиці обрус на стіл сягав 5 аршинів. Покривання столу скатертиною, припускаємо, було типовою практикою, принаймні, для застілля. Той самий пан Войтех Красовський описує дорогий варіант обрусу, який мав тканинні вишиті узорі: *«а вь светлицы на столь обрус долги новьи в котором было аршинов пят взорами тканые от которого от работы платил есми от аршина по пяти грошеи»* [13, арк. 38]. Проте міщани могли користуватися також дешевшими варіантами скатертин з простими

узорами чи виготовленими з місцевих тканин. Наприклад, крем'янецька міщанка Аннушка мала три змінні скатертини для столу [11, арк. 75].

Для сидіння використовували лави, що примикали до столу [16, арк. 13зв.]. А ось крісла зі спинкою та фотелі були атрибутом вищих верств населення у давньоруський час [7, с. 54] і залишалися такими очевидно і в литовську добу, і у кінці XVI – у XVII ст. [2, с. 181].

У будинку чи коморі знаходилися усі статки власника. Особисті речі зберігали у скринях, які були обов'язковою частиною умеблювання ще з давньоруських часів [7, с. 54]. Вони залишалися найпопулярнішим видом домашніх меблів і в XVI – XVII ст. [2, с. 181]. Їх виготовляли з дерева різного розміру [17, арк. 45]: як великі для дому, так і середні, призначені для поїздок.

У великих скринях, які розміщували, як показує практика, у снігах або коморі, зберігали особистий одяг, гроші та прикраси. Наприклад, так робив заможний міщанин Миколай Ганібел Влох з м. Володимир [18, арк. 22–23]. Майстрували скрині та скриньки із дерева сосни, липи, дуба, після чого фарбували у різні кольори та орнаментували [2, с. 181]. Наприклад, пані Олександра Жоравницька мала *«скрынку жолтую»* [13, арк. 59зв.]. Ймовірно, кольорові скрині були дорожчими. Залишки від скринь були знайдені під час розкопок у містах Острог та Кременець [19, с. 102]. Вартість скринь різнилася, проте волинянин міг витратити на неї на володимирському ярмарку у 1569 р. до 30 литовських грошей [17, арк. 45].

На доданок, дрібні речі, прикраси і, зокрема, своє монетне багатство могли зберігати у дешевих керамічних глечиках. Приклади такого зберігання віднайдені у міських та сільських поселеннях [4, с. 229–231]. А дещо дорожчими і привабливішими варіантами були скриньки. Хупківський міщанин Гринець Кушнір зберігав у скриньці гроші, проте їх украли у 1567 р.: *«скрынку с двома копами грошеи»* [13, арк. 224зв.].

Підлогу світлиці могли утеплити та прикрасити, постеливши килим. Згадка про «коберец» міститься стосовно м. Дубно у Луцькій замковій книзі 1561 р. [6, с. 112]. У 1567 р. килим був у луцькому будинку пана Войтеха Красовського [13, арк. 38]. З документів кінця XVI–XVII ст. відомо, що килими були переважно турецького походження [2, с. 183], тож, ймовірно, це був недешевий варіант хатнього начиння.

Освітлення приміщення змушувало волинян також мати відповідне начиння. Найпростішим і найдавнішим способом освітлення було запалення скіпок («лучини»), про заготівлю яких згадують у судових скаргах [16, арк. 2–2зв, 210зв.]. Використовували свічки, ймовірно, із воску [6, с. 457]. Принаймні, Волинь не лише використовувала місцевий віск у побуті, активно сплачувала ним мито [10, с. 50], а й була значним експортером воску за межі ВКЛ [1, с. 164]. Проте такий варіант був

дорожчим, аніж використання лою у каганцях. Тож допустимо, що для освітлення зазвичай брали свиняче, або козяче топлене сало із скіпкою. Лій заливали у каганець, тобто у так звану керамічну мисочку, з блюдцем-підставкою знизу [3, с. 135]. Все ж, варто зважати, що існували певні обмеження щодо освітлення оселі. Як і у Європі, в цей час був охоронець міста, який регулював використання свічок та нагадував жителям про потребу загасити свічки задля уникнення пожежі [5, с. 133].

Отже, записи гродських та земських книг Волині дають змогу частково встановити перелік типових меблів і хатнього начиння (серед чого – текстиль) у будинку волинянин за литовської доби. Інтер'єр міських будинків складали ліжка, столи з лавами, великі та малі скрині й скриньки, різноманітний хатній посуд, глечики для грошей і не тільки. Заможні містяни мали декілька варіантів спальної білизни, різні перини та коцики, скатертини тощо, оздоблювали та утеплювали підлогу килимами. Для освітлення світлиці використовували ємності. Пересічний міщанин литовської доби намагався накопичити свої «домові статки» та зробити оселю привабливою, затишною в залежності від власних особистісних уподобань та майнового становища.

Література:

1. Берковський В. До питання експорту товарів з Волині в XV – першій половині XVII ст. торгівля воском та худобою. *Ukraina Lithuanica. Студії з історії Великого князівства Литовського*. Київ: Інститут історії України. 2009. Т. I. С. 163–175.
2. Білоус Н. За крок до вічності: мешканці міст Волині у світлі тестаментів кінця XVI–XVII століть. Київ: «Простір», 2021. 536 с.
3. Виногородська Л. До історії керамічного та скляного виробництва на Україні у XIV–XVIII ст. *Археологія*. 1997. Вип. 2. 129–140.
4. Кучинко М., Златогорський О. Поселенський комплекс Луцька та його околиць XIV–XVII століть. *Старий Луцьк: Науково-інформаційний збірник*, 2010. Вип. VI. С. 229–231.
5. Литовська метрика. Книга 561: Ревізії українських замків 1545 року / Підг. В. Кравченко. Київ, 2005. 597 с.
6. Луцька замкова книга 1560-1561 рр. / Підг. В. Мойсієнко, В. Поліщук. Луцьк, 2013. 733 с.
7. Сергеева М. До реконструкції меблів часів Київської Русі. *Археологія*, 1994. Вип. 1. С. 48–60.
8. Словник української мови: в 11 тт. / За ред. І. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1973. Т. 4. 827 с.
9. Тарасюк М. Житло волинян кінця XIV – середини XVI століття. *Етнічна історія народів Європи*, 2020. Вип. 60. С. 7–20. <https://doi.org/10.17721/2518-1270.2020.60.01>

10. Торгівля на Україні, XIV – середина XVII століття: Волинь і Наддніпрянщина/ Упор. В. Кравченко, Н. Яковенко. Київ: Наук. думка, 1990. 408 с.

11. Центральний державників архів України у м. Київ (Далі – ЦДІАК України). Ф. 21. Оп. 1. Спр. 8.

12. ЦДІАК. України. Ф. 21. Оп. 1. Спр. 14.

13. ЦДІАК. України. Ф. 25. Оп. 1. Спр. 9.

14. ЦДІАК. України. Ф. 25. Оп. 1. Спр. 10.

15. ЦДІАК. України. Ф. 27. Оп. 1. Спр. 7.

16. ЦДІАК. України. Ф. 28. Оп. 1. Спр. 2.

17. ЦДІАК. України. Ф. 28. Оп. 1. Спр. 4.

18. ЦДІАК. України. Ф. 28. Оп. 1. Спр. 5.

19. Чекурков В. Дисертація. Міста на території Луцького повіту Волинського воєводства другої половини XIV – першої половини XVII століть. Рівне, 2018. 379 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-376-7-10>

**THE OPPOSITION OF SCIENTISTS ON THE ISSUE
OF FALSIFICATION OF THE HISTORY OF UKRAINE
BY RUSSIAN PROPAGANDA IN THE CONTEXT
OF INFORMATION WARFARE**

**СПРОТИВ НАУКОВЦІВ У ПИТАННІ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ РОСІЙСЬКОЮ ПРОПАГАНДОЮ
В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ**

Khomenko O. O.

*Candidate of History,
Head of the Department of Information,
Library, Archival Affairs
and Socio-Political
and Humanitarian Disciplines
European University
Kyiv, Ukraine*

Хоменко О. О.

*кандидат історичних наук,
завідувач кафедри інформаційної,
бібліотечної, архівної справи та
соціально-політичних
і гуманітарних дисциплін
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»
м. Київ, Україна*

В умовах війни України з Російською Федерацією, яка розпочалася в 2014 та продовжується і до нині, окрім військового протистояння, важливу роль також відіграє супротив українських науковців в